

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-311-8-9>

**THE ARTISTIC CONCEPTOSPHERE IN THE METAMODERN
PERSPECTIVE (THE NOVEL “EXTREMELY LOUD
AND INCREDIBLY CLOSE” BY J. S. FOER)**

**ХУДОЖНЯ КОНЦЕПТОСФЕРА В МЕТАМОДЕРНІЙ
ПЕРСПЕКТИВІ (РОМАН «СТРАШЕННО ГОЛОСНО
ТА НЕЙМОВІРНО БЛИЗЬКО» ДЖ. С. ФОЕРА)**

Kokhan R. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages
for Natural Sciences
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

Кохан Р. А.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
для природничих факультетів
Львівський національний
університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Метамодерні вектори само- та світосприйняття синтезують новітні підходи та інструменти пізнання й відтворення реальності. Міждисциплінарність гуманітаристики, зосередженої на оприявленні, актуалізації й, частково, вирішенні екзистенційно важливих питань, зумовлює необхідність окреслення проблемного поля смислотворчих прагнень сучасного дослідницького дискурсу. Літературознавство як універсальна наукова площина й перспективне поле для полемічно-діалектичних розвідок пропонує мозаїчну систему трактувань та постановки питань.

Поняття концепту як багатовимірного й багатоваріантного дослідницького інструменту дозволяє спрямувати наукові зусилля у визначених контурах. Зокрема, феномен художнього концепту як доміантної структури смислотворення та рецепції у просторі літературного твору уможливорює комплексний та водночас предметний розгляд проблемного явища, категорії тощо. Етимологія, сфери та механізми функціонування концепту як міждисциплінарного наукового явища привертають увагу українських та іноземних лінгвокультурологів (Н. Арутюнова, А. Воркачев, В. Кононенко, В. Красних, В. Маслова, Т. Рісенто, Ю. Степанов, О. Чуднова, Г. Шіфманн та ін.), лінгвістів (В. Богуславський, В. Виноградов, В. Гак, Д. Грегор, Й. Жерві, В. Звєгінцев, Л. Резников, Й. Сьєк, О. Тараненко,

П. Чесноков та ін.), когнітивістів (А. Бабушкін, Н. Гонг, Д. Йогансен, О. Кубрякова, З. Попова, Т. Рівз, І. Стернін, М. Фрімен та ін.), філософів (Дж. Кемені, Ч. Пірс, Г. Фреге), літературознавців (С. Аскольдов, О. Беспалова, Й. Вольфрайс, Й. Грісвольд, В. Зусман, О. Кагановська, В. Ніконова, О. Пономарева, І.Тарасова, Й. Тіттлер, Л. Фідлер та ін.).

Ю. Белінська, аналізуючи напрацювання теоретиків гуманітарних досліджень та узагальнивши сучасні підходи до його розуміння, пропонує синтез різнопланових смислових пластів поняття «концепт» задля його універсального функціонування в широкому науковому полі та дефініює його як «одницю пізнання та мисленнєвого пояснення світу, що відображає культурну специфіку певної етнічної спільноти й, отримуючи вербальне вираження в літературному тексті, набуває статусу художнього» [1, с. 25]. Тож, насамперед, ідеться про винесення концепту за/понад межі термінів «поняття» й «лексичне значення» і трактування його у мовно-логічній парадигмі зі смисловими ознаками.

За визначенням, запропонованим у Літературознавчій енциклопедії, концептом є «формулювання, розумний образ, загальна думка, поняття, інноваційна авторська ідея, мотив, що домінують у художньому творі чи літературознавчій статті» [2, с. 521]. Видається, що спроби «вписати» в сучасний літературознавчий дискурс художній твір, наближений до метамодерного канону, означає одночасно від- та доцентрово розкодувати всі пласти його семантичної структури, окреслюючи систему концептів та авторських інтенцій.

Роман сучасного американського письменника Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно та надзвичайно близько», написаний 2005 р. про трагічні події 11 вересня 2001 р., постає, на наш погляд, яскравим взірцем метамодерного художнього твору. Поетикальні ознаки роману, головним героєм якого є дев'ятирічний американець Оскар Шелл, котрий в одній із Веж-Близнючок втратив батька, переконливо свідчать про якісно іншу перспективу художнього сприймання й осмислення світу, порівняно із усталеними канонами літературного опрацювання дійсності. Нелінійний ретардований сюжет, складна й багаторівнева смислова структура роману, рецептивна наперед-заданість чи, зрештою, мислення концептами – художній світ «типово нетипового» твору епохи метамодернізму підкреслює його естетичну цінність – «вартісність» такого твору вимірюється, вочевидь, складністю його (пере-)(знову-)проживання. Відтак, розпізнання й поетикальне тлумачення концептів, закладених

на всіх рівнях романної структури твору, є вирішенням ключового дослідницького завдання.

Хронотоп, персоносфера, а також сюжетна структура роману Дж. С. Фоера марковані трагедією 11 вересня як межовою ситуацією всього людства, щільно зосередженого на сторінках твору («Я з'ясував, що в Нью-Йорку живе чотириста сімдесят дві людини з прізвищем Блек. Адрес було менше, усього двісті шістнадцять, тому що, звісно, деякі Блеку жили разом» [4, с. 224]). Метонімічне сприйняття читачем екзистенції та себе на її околиці спричиняє лінійне розгортання концептів, реалізованих в смисловій парадигмі роману. Змодельована автором насичена персоносфера у «Страшенно голосно та неймовірно близько» надає частково абсурдного забарвлення усталеним уявленням про самотню людину на периферії суспільства. Концепт САМОТНІСТЬ спрямовує відцентрове розгортання рецепції, ключовим завданням якої є формування читацької смислової парадигми, зокрема, у логічній (навіть циклічній) послідовності: «щастя» – «самотність» – «пошук» – «радість» – «щастя».

Іntenційна заданість заголовку роману підкреслює художній задум автора, а саме – створення свого Зразкового Читача (за У. Еко). Герменевтична єдність та рецептивна наповненість концептів «гучність» та «близькість», підсилена символічними для метамодерного мислення «надзвичайно», «дуже», «неймовірно» чи «страшенно», форматує читацьку свідомість, готову до емоційного «поглинання» запропонованих письменником максим та налаштовує його горизонт очікувань у визначеному автором напрямку.

Концепти ПОШУК та САМОТНІСТЬ тісно переплетені в художньому світі роману. Очікування читача, ймовірно, спрямовані на стрімке розгортання сюжету, центральною ланкою котрого є все, що пов'язане з дитиною, яку слід негайно врятувати від страждань та переживань. Однак метамодерна реальність, координати якої задає феномен «людськості в людині», шукає не так швидкого вирішення проблеми, як його продуктивного та результативного «проживання». Тому Оскар Шелл повинен пройти свій шлях болю та осмислити свою втрату, аби здобути «людськість в собі» й навчитися БУТИ в незручному світі.

Відкривання незліченної кількості замків у «страшенно» великому Нью-Йорку (метафорично крихітною є, власне, постать самотнього хлопчика у такому місті) ознаменує для дитини процес оживання – пізнання кольорів світу довкола, відчуття тепла в поглядах чужих людей та гарячих сліз на своїх щоках через співпереживання чужих

трагедій. Відтак, одним із ключових маркерів метамодерного тлумачення й пізнання є заперечення традиційних спроб діагностування «інакшого» (до прикладу, впізнати в Оскарі Шеллі хлопчика-аутиста) – хіба задля трактування «інакшості» як індикатора «дорослості» суспільства.

Таким чином, своєрідно інтерпретована метамодернізмом реальність пропонує найрізноманітніші варіанти трактування художньої дійсності та поєднує цілком відмінні (часом взаємозаперечні) варіанти осмислення реальності. Масуд Заварзаде стверджує що метамодерна «реальність стає більш фантастичною, дикою та неймовірно неймовірною, ніж вигадана вигадка» [5], відтак «занурення» читача у художній простір роману, де дитина-підліток акумулює у своїй цілком сформованій свідомості власні травми та біль від пережитого, життєву трагедію бабусі та дідуся чи відчуття провини через непідняту слухавку «в той день», запускає механізм світоглядного катарсису, передумовою якого є цілковите прийняття правил гри, встановлених автором – співстраждати, співпереживати, співмовчати та розділити з Оскаром його «емоційнотливість» [4, с. 224].

Оскільки концепт як художнє явище є індивідуальним, психологічно та емоційно складним феноменом, що зосереджує в собі реалізовані та потенційні образи, почуття та значення, важливим етапом рецептивного і семантичного розкодування авторської інтенційної моделі є встановлення органічних та значеннєво реалізованих зв'язків концепту та його референцій.

Література:

1. Белінська, Ю. Поняття літературного концепту: проблеми трактування. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 47. 2021. С. 25–30. doi:10.24919/2522-4565.2021.47.3
2. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / упоряд. Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. 624 с.
3. Фісак І. Категорія «концепт» у сучасному науковому дискурсі. *Філологічні науки*. 2014. № 17. С. 69–77.
4. Фоер Дж. С. Страшенно голосно і неймовірно близько / пер. з англ. О. Постранської. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2015. 384 с.

5. Zavarzadeh Mas'ud. The Apocalyptic Fact and the Eclipse of Fiction in Recent American Prose Narratives. *Journal of American Studies*. 9. 1975. Pp. 69–83. doi:10.1017/S002187580001015X

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-311-8-10>

ECHOES OF WAR IN SERHIY ZHADAN'S OUVRE

ВІДЛУННЯ ВІЙНИ У ТВОРЧОСТІ СЕРГІЯ ЖАДАНА

Kuleshir M. M.

*Lecturer at the Department
of Germanic and Roman languages
Kyiv National Linguistic University
Kyiv, Ukraine*

Кулешір М. М.

*викладач кафедри германських
і романських мов
Київський національний
лінгвістичний університет
м. Київ, Україна*

Постать Сергія Жадана відома всім – і дорослим, і малим. Різномасштабність його творчої енергії вражає – Жадан успішний та улюблений прозаїк, поет, популярний рок-музикант, цікавий есеїст, продуктивний перекладач, невтомний волонтер. Під час війни він не покладаючи рук виступає в різних локаціях то як фронтмен гурту «Жадан і собаки», то влаштовуючи концерти, де він читає свої вірші. Кошти від своїх виступів Жадан перераховує на нагальні потреби ЗСУ: автівки, тепловізори, обмундирування та інше. Сторінка письменника у фейсбуці – як щоденний фотозвіт про сумлінно і продуктивно виконану роботу: публікації про концерти та виступи чергуються з публікаціями про автівки, які женуть на Схід, тепловізори, які доставляють нашим воїнам, кошти, які перераховано для відновлення наукової бібліотеки Харківського національного університету імені Каразіна, в яку «прилетіло» [2].

Слід зазначити, що сам Сергій родом з Луганщини. Українська мова є для нього рідною, бо його рідне місто Старобільськ з північного україномовного регіону Луганщини – історичної Слобожанщини. У шкільні роки хлопець неодноразово ставав переможцем олімпіад з рідної словесності. Вірші теж почав писати ще за шкільною партою. Одного разу він з групою інших учнів-олімпіадців у супроводі вчителів